

საქართველოს სამართლის სისტემისა და კანონმდებლობის სისტემის შესაბამისობის საკითხისათვის

კანონმდებლობის სისტემა, ფართო გაგებით, სამართლის წყაროების ფორმალურ-იურიდიული ერთობლიობაა, რომელიც ამა თუ იმ სახელმწიფოში სამართლებრივი რეგულირების პროცესის დროს გამოიყენება. საქართველოში ძირითადი ფორმალურ-იურიდიული წყაროა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი, ამიტომ, როცა ვსაუბრობთ საქართველოს კანონმდებლობის სისტემაზე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მას მივცეთ შემდეგი განმარტება: კანონმდებლობა სახელმწიფოს იურისდიქციის ტერიტორიის ფარგლებში მოქმედი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობაა, რომელიც სამართალშემოქმედებით და სამართლის ნორმის რეალიზაციის პროცესს აწესრიგებს.

მიგვაჩნია, რომ კანონმდებლობის სისტემას შემდეგი ნიშნები ახასიათებს:

- საჯაროობა;
- ობიექტურობა;
- ფორმალურობა
- იერარქია;
- უშუალო კავშირი სახელმწიფოსთან;
- უშუალო კავშირი დროსა და სივრცესთან.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

საჯაროობა – იმ ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობას, რომლებიც კომპლექსურად ქმნიან კანონმდებლობის სისტემას, ყველას სახელით მიიღება და საქართველოს იურისდიქციის ტერიტორიის ფარგლებში მყოფ ყველა პირის მიმართ მოქმედებს.

ობიექტურობა – საკანონმდებლო აქტები საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი ინტერესების უზრუნველყოფისა და დაცვის მიზნით მიიღება. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენენ “კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის”, “კანონის არ ცოდნა ჩადენილი დარღვევებისათვის პირს არ ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან” და ა.შ. პრინციპები.

ფორმალურობა – კანონმდებლობის სისტემა მოიცავს შესაბამისად გაფორმებული დოკუმენტების – საკანონმდებლო აქტების ერთობლიობას. იმისათვის, რომ საკანონმდებლო აქტმა მიიღოს იურიდიული ძალა, საჭიროა მას ჰქონდეს საჭირო რეკვიზიტები (დოკუმენტის დასახელება, მიღების დრო და ადგილი და ა.შ.)

იერარქია – ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც კანონმდებლობას შეადგენენ, დალაგებულია იურიდიული ძალის შესაბამისად, ყოველი ქვემდგომი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი იურიდიულ ძალას იძენს ზემდგომი აქტისაგან. საქართველოს კანონმდებლობაში, იურიდიული ძალის შესაბამისად, ძირითადი ნორმატიული აქტია კონსტიტუცია, რომელსაც უმაღლესი იურიდიული ძალა აქვს საქართველოს სხვა ნორმატიულ აქტებთან შედარებით, რაც რეგლამენტირებულია საქართველოს კანონით “ნორმატიული აქტების შესახებ”. კანონის მე-4 მუხლში, იერარქიის შესაბამისად, ჩამოყალიბებული, საქართველოს შემდეგი ნორმატიული აქტები:

- საქართველოს კონსტიტუცია;
- საქართველოს კონსტიტუციური კანონი;
- საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება;

- საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულება და შეთანხმება;
- საქართველოს ორგანული კანონი;
- საქართველოს კანონი;
- საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი;
- საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი;
- საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება;
- საქართველოს პარლამენტის დადგენილება;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება;
- საქართველოს ეროვნული ბანკის საბჭოს დადგენილება;
- ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისიის დადგენილება;
- აუდიტორული საქმიანობის საბჭოს კოლეგიის დადგენილება;
- ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის ბრძანება;
- საქართველოს ფინანსური მონიტორინგის სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს კონტროლის პალატის თავმჯდომარის ბრძანება;
- საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს თავმჯდომარის ბრძანება;
- თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტოს უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების – ნავთობისა და გაზის ეროვნული სააგენტოს უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს მინისტრის ბრძანება;
- სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს საგარეო დაზვერვის სპეციალური სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- აკრედიტაციის ერთიანი ეროვნული ორგანოს – აკრედიტაციის ცენტრის გენერალური დირექტორის ბრძანება
- სტანდარტების ტექნიკური რეგლამენტებისა და და მეტროლოგიის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ბრძანება;
- საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების – საქართველოს სასაზღვრო პოლიციის უფროსის ბრძანება;
- ერთიანი სატრანსპორტო ადმინისტრაციის უფროსის ბრძანება [2, მუხლი 4].

უშუალო კავშირი სახელმწიფოსთან – მოცემული ნიშანი გულისხმობს, რომ საკანონმდებლო აქტები სახელმწიფოს სახელით მიიღება და მათი რეალიზაცია სახელმწიფოებრივი გარანტიებისა და სანქციების მეშვეობითაა უზრუნველყოფილი. საქართველოს საკანონმდებლო აქტებია: საქართველოს კონსტიტუცია, კონსტიტუციური კანონი, ორგანული კანონი, კანონი, საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი და საქართველოს კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები [2, მუხლი 5].

უშუალო კავშირი დროსა და სივრცესთან – კანონმდებლობა, განსხვავებით სამართლის სისტემისაგან, რომელიც უფრო აბსტრაქტულობის გამო, რაიმე სივრცობრივ მასშტაბებთან და დროის მონაკვეთთან უშუალოდ არ არის დაკავშირებული, მაგრამ კანონმდებლობა და კერძოდ, მისი სისტემა მოცემული დროის პერიოდში ყალიბდება. მოცემულ სახელმწიფოში ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები ანუ კანონმდებლობა უშუალო კავშირშია ამ “ცვალებად სიდიდეებთან”.

სამართლის სისტემისა და კანონმდებლობის სისტემის განმასხვავებელი ნიშნების მკაფიოდ გამოსაყოფად, საჭიროა მათი ერთმანეთთან შედარება. ამით, ნათლად გამოჩნდება, რომ

კანონმდებლობის სისტემის პირველადი სტრუქტურული ელემენტებია ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც სამართლის ნორმებს მოიცავენ და რომელთა გამოყენებაც სამართლის მარეგულირებელი და დამცავი ფუნქციის რეალიზაციის პროცესში იურიდიულ საშუალებათა სახით ხდება. კანონმდებლობის სისტემას სუბორდინაციის და კოორდინაციის პრინციპების შესაბამისად, ახასიათებს სტრუქტურული ელემენტების ვერტიკალური და ჰორიზონტალური აგებულება.

კანონმდებლობის ვერტიკალი ემყარება სუბორდინაციის, დაქვემდებარების, იერარქიულობის პრინციპებს. ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ვერტიკალურად დაყოფის კრიტერიუმად გვევლინება აქტის იურიდიული ძალა. თავის მხრივ, ნორმატიული აქტია იურიდიული ძალა დამოკიდებულია, როგორც მის ფორმაზე (კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, ისე მისი მიმღები სუბიექტების დონეზე (უმაღლესი და ადგილობრივი ორგანოების მიღებული აქტები).

კანონმდებლობის სისტემის ჰორიზონტალურობა ძირითადად ყალიბდება ობიექტურად ჩამოყალიბებული სამართლის სისტემის ზეგავლენით. ჰორიზონტალური აგებულება ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთიანობას წარმოადგენს, რომლებიც სამართლებრივი რეგულირების საგნის მიხედვით ჯგუფებადაა გაერთიანებული. იურიდიულ მეცნიერებაში, როგორც წესი, ასხვავებენ დარგობრივ და დარგთაშორის კანონმდებლობას. დარგობრივი კანონმდებლობა არეგულირებს ურთიერთობებს ცალკეული დარგის ფარგლებში (მაგალითად, სისხლის სამართლის კანონმდებლობა თავის მარეგულირებელ-დაცვით ზემოქმედებას ავრცელებს მხოლოდ სისხლის სამართლის დარგის სფეროზე). დარგთაშორისი კანონმდებლობა არეგულირებს რაიმე ელემენტით დაკავშირებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშვება სამართლის სხვადასხვა დარგის ფარგლებში (მაგალითად, საბაჟო კანონმდებლობა არეგულირებს ურთიერთობებს, რომლებიც საბაჟო, ადმინისტრაციული, სამოქალაქო-სამართლებრივი და ა.შ. ურთიერთობებიდან გამომდინარეობს). აღნიშნულიდან გამომდინარე, როცა ჩვენ ვეხებით სამართლის ახალი დარგის გამოჩენის საკითხს (მაგალითად, როგორებიცაა: პოლიციის სამართალი, სამთო სამართალი, სამხედრო სამართალი, სატრანსპორტო სამართალი, სამშენებლო სამართალი და სხვ.), მაშინ საუბარი, არსებითად, არა სამართლის დარგების შესახებაა, არამედ დარგთაშორის საკანონმდებლო აქტების ჯგუფზე.

გარდა აღნიშნულისა, კანონმდებლობის ჰორიზონტალური სტრუქტურის ფარგლებში, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ მიმდინარე კანონმდებლობა და საგანგებო კანონმდებლობა, აგრეთვე შეიძლება გამოვყოთ ზოგადი და სპეციალური ხასიათის კანონმდებლობა.

მიმდინარე კანონმდებლობა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების კომპლექსია და მისი მეშვეობით, სტაბილურ სოციალურ-პოლიტიკურ სიტუაციის პერიოდში სამართლებრივი რეგულირება ხორციელდება.

საგანგებო კანონმდებლობა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ისეთი კომპლექსია, რომლის მეშვეობითაც სამართლებრივი რეგულირება ხორციელდება საგანგებო პირობებში. საქართველოს პრეზიდენტი, საქართველოს კონსტიტუციის 73-ე მუხლის “თ” ქვეპუნქტით უფლებამოსილია შესაბამისი პირობების არსებობისას გამოაცხადოს საგანგებო მდგომარეობა და ამ პერიოდში გამოსცემს კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს.

ზოგადი ხასიათის კანონმდებლობა იმ ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების კომპლექსია, რომელშიც განმტკიცებულია სამართლებრივი რეგულირების უფრო მეტად ზოგადი,

საბაზისო დებულებები და პრინციპები, რომლებიც მნიშვნელოვანია განურჩევლად ყველა სუბიექტისათვის (მაგალითად, საქართველოს კონსტიტუცია).

სპეციალური ხასიათის კანონმდებლობა აერთიანებს იმ ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებს, რომლებიც არეგულირებენ მარეგულირებელ და დამცავ საქმიანობას განპირობებულ სოციალურ-სამართლებრივ სფეროებში (მაგალითად, როგორცაა: სამართალშემოქმედების, სამართალდაცვითი, მართლმსაჯულების სფეროები და ა.შ).

მივუბრუნდეთ ისევ კანონმდებლობის სისტემისა და სამართლის სისტემის შესაბამისობის საკითხს. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ ორივე კატეგორია მჭიდრო კავშირში, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ისინი იდენტურნი ან არიან, დაუშვებელის მათი გაიგივება. ისინი ერთმანეთს შეესაბამებიან, როგორც მოვლენის ფორმა და შინაარსი.

სამართლის სისტემა შეესაბამება ფილოსოფიურ კატეგორიას “შინაარსი” და წარმოადგენს სამართლის შინაგან სტრუქტურას, რომელიც მათ მიერ რეგულირებად საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ხასიათს შეესაბამება.

კანონმდებლობის სისტემა ფილოსოფიურ კატეგორიას “ფორმას” შეესაბამება და სამართლის წყაროების ფორმალურ-იურიდიულ ერთობლიობას წარმოადგენს. სამართლის სისტემა სამართლის შინაგან სისტემას ახასიათებს. ამდაგვარი შეფასება კი საშუალებას გვაძლევს ვისაუბროთ მასზე, როგორც ობიექტურ მოვლენაზე, რომელიც სივრცობრივი და დროითი დაქვემდებარების გარეთაა.

კანონმდებლობის სისტემა სახელმწიფოს ფარგლებში მოქმედი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობაა. ამ გაგებით, კანონმდებლობა სუბიექტურია, რამდენადაც იგი წარმოიქმნება სახელმწიფოს მიერ გათვალისწინებული წესებით და ამავე სახელმწიფოს ნებით შეიძლება შეიცვალოს ან გაუქმდეს. სამართლის სისტემის პირველადი ელემენტია სამართლის ნორმა, ხოლო კანონმდებლობის სისტემისა კი, ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი.

კანონმდებლობა ვერ იარსებებს სამართლის გარეშე, თუმცა ხშირად, საკანონმდებლო აქტების შინაარსი შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს საზოგადოდ აღიარებულ ზოგადსამართლებრივ პრინციპებს. თავის მხრივ, ვინაიდან სამართალი ფორმალურ-იურიდიულ განმტკიცებას პოულობს კანონმდებლობაში, არ შეიძლება დავიყვანოთ იგი მხოლოდ ფორმალურ წყაროებამდე. სამართლებრივი რეგულირების დასაშვები ტიპი, რომლის პრინციპებაცაა: “შეიძლება ყველაფერი, რაც კანონით არ არის აკრძალული” და “სამართალდარღვევად არ ჩაითვლება ქმედება, თუ ასეთად იგი კანონით არ არის აღიარებული”, ითვალისწინებს, რომ საკანონმდებლო რეგულირება სამართლებრივი რეგულირების მხოლოდ ნაწილია. მაშასადამე, სამართალი - თავის შინაარსზე უფრო მეტად მოცულობითი კატეგორიაა, ვიდრე კანონმდებლობა.

სამართლის სისტემის და კანონმდებლობის სწორი აპერცეფცია ხელს უწყობს სამართლებრივი პროცესის ეფექტურობის ამაღლებას და სახელმწიფოსა და სამართლის ურთიერთქმედების სავალდებულო პირობას წარმოადგენს.

ზემოაღნიშნული პრობლე, ვფიქრობთ, კიდევ უფრო დასახვეწია და გამოსაკვლევია, ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩია გავაგრძელოს მასზე მუშაობა.

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბილისი 1995 წლის 24 აგვისტო. 2011 წლის 1 მაისის მდგომარეობით. ბათუმი. 2011 წელი.
2. საქართველოს კანონი “ნორმატიული აქტების შესახებ” 1996 წლის 29 ოქტომბერი #458-ის , (2011 წლის ნოემბრის მდგომარეობით,) მუხლი 4 და 5.
3. საქართველოს კანონი “საგანგებო მდგომარეობის შესახებ” 1997 წლის 17 ოქტომბერი, N 972 - ის., 2011 წლის მდგომარეობით.
4. ლობჯანიძე გ. 2009. *სახელმწიფოსა და სამართლი ზოგადი თეორია*. ქუთაისი. გვ. 308-331.
5. *Основы теории государства и права*. Учебник для ВУЗов. Санкт-Петербург. 2002. стр.93-96.

Manana Mosulishvili
Grigol Robakidze University

On the Issue of Correspondence between the Legal System and the Legislation System of Georgia

Summary

The legislation system is the official-juridical unity of legal sources that is used in the process of the legal regulation in this or that state. In Georgia, the normative-legal act is the main official-juridical source. That is why the legislation system of Georgia should be defined as follows: Legislation is the unity of normative-legal acts spread within the territory under the state’s jurisprudence which regulates the process of lawmaking and realization of legal norms. It is characterized by the following features:

Publicity. Publicity is the unity of those normative-legal acts that make the legislation system. The acts are enacted on behalf of each individual and are spread on citizens within the territory kept under the jurisprudence of Georgia.

Objectivity. Legislative acts are enacted to support and protect the major interests of society. The main emphasis goes on the following principles: “Equal justice to all”, “Unawareness of law does not exempt an individual from liabilities for lawbreaking”, etc.

Formality. The legislation system comprises the unity of appropriately formalized documents – legislative acts.

Hierarchy. The normative-legal acts that make legislation are placed according to the legal force. Each normative-legal act of the lower layer becomes legally empowered by the act of the upper layer. According to the hierarchy, the normative acts of Georgia are given in the law on “normative acts” [2, article 4].

Direct contact with the state. Legislative acts are enacted on behalf of the state and their realization is ensured by the state guarantees and sanctions. The legislative acts of Georgia are: constitution, constitutional law, organic law, law, time-limit of the Parliament of Georgia, the decree of the President of Georgia and the subordinate regulatory normative acts of Georgia [2, Article 5].

Direct contact with time and space. Unlike the legal system, legislation is not directly related to these two categories: time and space, but its system is formed within the certain time.

To clearly define the differentiating features of legal systems and legislation, it is necessary to compare them with each other. It will make obvious that the initial structural elements of the legislation system are normative-legal acts which comprise legal norms. According to the principles of subordination and coordination, structural elements of the legislation system have vertical and horizontal constitution.

The vertical of the legislation is based on the principles of subordination, hierarchy. While discussing horizontal legislation, current legislation, emergency legislation, general legislation and special legislation are distinguished.

The legal system corresponds to the philosophical category “content” and is the inner structure of law which matches with the character of public relations regulated by the legal system. The legislation category corresponds to the philosophical category “form” and is the official-juridical unity of legal sources.

Correct apperception of the legal system and the legislation system improves the effectiveness of the legal process and is mandatory in the process of interaction between the state and law.